

TEADUS JA SÕJAVÄELINE JUHTIMINE BADISSINI *INNERE FÜHRUNG*'I KONTSEPTSIOONIS

*Claus Freiherr von Rosen*¹

1. Sissejuhatus

2012. aasta Müncheni julgeolekukonverentsil väljendas Saksa kaitseminister Thomas de Maizière soovi, et julgeolekupoliitilises debatis oleks rohkem teaduslikku ekspertiisi. Ta „ei näe Saksa ülikoolide märgatavat intellektuaalset panust sõja ja rahu küsimustes. Kuigi kõrgkoolid võiksid ju ühiskondlikele debattidele omamoodi sütikuks olla.“² Selle väljaütlemise peale puhkenud avalik debatt meenutab sarnaseid vaidlusi Blanki ameti tegutsemisajal³, mis leidsid aset umbes 60 aasta eest. Toona oli aruteluobjekt riigikaitsealise kõrgkooli (hiljem *Innere Führung*'i kooli ja praeguse *Innere Führung*'i keskuse) asutamine teadusliku uurimis- ja õppekeskusena. Hilisem Bundeswehri peainspektor Adolf Heusinger⁴ nimetas seda kooli „*Innere Führung*’i keskseks ajuks“. Õppeasutuse rajamist põhjendati järgmiselt.

¹ Artikkel „Wissenschaft und militärische Führung in Baudissins Konzeption Innere Führung“ ilmus saksa keeles esmakordselt 2013. aastal Uwe Hartmanni ja Claus von Roseni toimetatud kogumikus **Jahrbuch Innere Führung 2013**. Wissenschaften und ihre Relevanz für die Bundeswehr als Armee im Einsatz. [Teadused ja nende olulisus Bundeswehrile kui sõjalistel missioonidel osalevale armeele]. Berlin: Carola Hartmann Miles-Verlag, S. 81–104. Saksa keelest tõlkinud autori ja väljaandja loal Andres Saumets.

² Vt **Bigalke, Silke** 2012. Ungebliebene Kriegsforschung. – *Süddeutsche Zeitung*, 27. Februar, S. 6.

³ 26. oktoobril 1951 uue ametkonna juhiks valitud Theodor Blanki ametinimetuseks sai liidukantsleri volinik liitlasvägede suurendamisega seotud küsimustes. Blank oli kantseri otsealluses, tema ametkond (*Dienststelle Blank*, ka *Amt Blank*) kuulus kantseriameti koosseisu. Alates 7. juunist 1955 kujundati Blanki amet ümber föderaalseks kaitseministeeriumiks (BMVg.). Selles ametkonnas tehti kõik olulisemad ettevalmistused Bundeswehri asutamiseks, sealhulgas tegeleti ka *Innere Führung*'i ja esimese riigikaitseasutuse väljatöötamisega. *Tõlkija kommentaar*

⁴ **Adolf Heusinger** (1897–1982) on olnud kutseline sõjaväelane neljas armees. 1955. aastast oli ta Lääne-Saksa kaitseministeeriumis sõjaväeliste juhtide nõukogu esimees, 1957. aastal sai temast Bundeswehri esimene peainspektor, aastail 1961–1964 oli ta NATO Sõjalise Komitee esimees. Pärast seda ametit läks Heusinger kindrali auastmes erru. Peaaegu kõik Lääne-Saksamaa

Teaduslikke aluseid [Innere Führung'i jaoks] ei saa välja töötada ega järjel hoida ilma süstemaatilisel kavandatud uurimistööta. Lääne-Saksa ülikoolid pakuvad vähe eeldusi selleks, et nende hooleks jätta Innere Führung'i raames tehtavad alusuuringud. /.../ Siinsetes ülikoolides ei ole meil vastavaid uurimisinstituute.⁵ /.../ Peale selle teenib taoline uurimistöö ja õpetamine üleüldse meie praeguse poliitilis-vaimse olukorra tunnetamist ning sellel oleks väärtus isegi siis, kui Saksa relvajõudused ei peaks moodustatama.⁶

Tookord tuli rünnak niisuguse uurimistöö vastu Blanki ametist endast ja vastuseis päädis peagi sellega, et sõjaväelistes institutsioonides peeti *teaduslikku uurimistööd* nimetatud teemal algusest peale ebaoluliseks⁷.

Minister de Maizière'i taasalgatatud arutelu taustal poleks mitte üksnes ajalooliselt huvipakkuv uurida Bundeswehri arengulugu süvitsi, keskendudes teaduse tähendusele relvajõududes, kuid seda pole siinkohal võimalik teha. Mõned Bundeswehri alguspäevade iseloomulikud mõtteliinid näitavad siiski, mida krahv von Baudissini ümber koondunud *Innere Führung*'i loojad Bundeswehrile hälli kaasa panid. *Innere Gefüge*⁸ grupi lähtekoht hõlmas pedagoogilis-psühholoogilisi, politoloogilisi ja sotsiaalteaduslikke, aga ka ettevõtlus- ja organisatsiooniteaduslikke aspekte, seda ühtmoodi nii omaenese ministeeriumitöö, Bundeswehri jaoks kavandatava *Innere Führung*'i juhtimisfilosoofia, *Innere Führung*'i käsituse ja õpetuse kui ka sellest tuleneva juhtimispraktika jaoks sõjaväes. Teadus kajastub seepärast – vastavalt Baudissini grupi praktilisest kogemusest kantud lähtekohale – relvajõududes aset leidva akadeemilise mõtlemise ja tegutsemise vormis.

---

riigikaitseplaanid ja valitsuse julgeolekupoliitilised nõustamised olid 1950. aastate esimeses pooles seotud Heusingeriga. Bundeswehri kujunemisloo algjärgus oli Heusingeril väga oluline roll (tegelemine traditsioonidega, ohvitseride väljaõppe organiseerimine). 1950. aastal üllitatud autobiograafilises raamatus „Befehl im Widerstreit“ püüab ta anda vastust küsimusele Saksa sõdurite süü kohta ning seda peetakse väga oluliseks ajastulooliseks teoseks. *Tõlkija kommentaar*

⁵ Vt **Rosen, Claus von** 1981. Bildungsreform und Innere Führung. Reformansätze für schulische Stabsoffiziersausbildung, dargestellt am Beispiel der Stabsakademie der Bundeswehr (1966–1973). Weinheim und Basel: Beltz, S. 164ff, tsiteeritud S. 412, märkus 317. **[Rosen 1981]**

⁶ *Ibid.*, S. 167.

⁷ Peamine vastasseis pärines toona sõjaajaloolastelt. Spetsiaalselt uurimistöö tarbeks *Innere Führung*'i kooli juurde asutatud teadusliku uurimis- ja õppetöö staabi (viimati tuntud kui Strausbergis asunud Bundeswehri sotsiaalteaduslik instituut) viimased jäänused on nüüd, veidi vähem kui 60 aastat hiljem – omamoodi saatuse iroonia Bundeswehri ajaloos! – integreeritud Potsdamis asuva Bundeswehri sõjaajaloo instituudiga (*Militär-geschichtliches Forschungsamt*; MGFA). 1. jaanuarist 2013 on asutuse uueks nimeks Bundeswehri sõjaajaloo ja sotsiaalteaduste keskus (*Zentrum für Militär-geschichte und Sozialwissenschaften der Bundeswehr*; ZMSBw).

⁸ Baudissin mõistis tollal *Innere Gefüge* all „kõigi tingimuste ja tegurite terviklust, mis vormivad sõdurite suhteid omavahel ja ühiskonnaga“. Alates 1953. aastast asendati see terminiga *Innere Führung*. *Tõlkija kommentaar*

2. *Innere Gefüge* grupi tegevus ministeeriumis

Enne seda, kui Baudissinist sai Reichswehri ja Wehrmächti riviohvitser ning kindralstaabi ohvitser, oli ta Berliini ülikoolis läbinud aastase *studium generale* ajaloos, õigusteaduses ja rahvamajanduses ning lõpetanud 1930. aastal Müncheni tehnikakõrgkoolis kolmeaastase ettevõtlus- ja organisatsiooni-teaduse õppe, mille järel omistati talle maapidaja-agraarinseneri (*Landwirt ing. agr.*) diplom⁹. Seepärast on enesestmõistetav kohata tema kirjutistes järgmisi akadeemilise maailma termineid: *tööjaotus, funktsioon, hierarhia, ametiühing, industriaalühiskond, institutsioon, kontroll, logistika, juhtimine, juhtimisstiil, organisatsioon, planeerimine, spetsialist, süsteem, majandus, ettevõtluskliima, kommunikatsioon, inimsuhted, kaasarääkimine, motivatsioon, osalemine, meeskond* jms.¹⁰

Riigikaitse kõrgekooli rajamise projekti kaasinitiaator oli dr Günter Will¹¹. Ta oli õppinud Hamburgi ülikoolis ajalugu, germanistikat ja pedagoogikat. Tema keskne saavutus oli *Innere Führung*'i kontseptsiooni pedagoogilise poole vormimine vastsete relvajõudude jaoks.¹²

Ka teised grupi kaastöölised olid akadeemilise haridusega ja teaduskraadiga või said võimaluse selle omandamiseks teenistuse ajal, nagu hilisem

⁹ Peale II maailmasõda anti sellele riigieksamiga omistatavale kutsele ametlik nimetus *Diplomlandwirt*. Kuna Baudissin jätkas rahu-uurijana, Hamburgi ülikooli ja Bundeswehri ülikooli õppejõuna, rahu-uuringute ja julgeolekupoliitika instituudi (IFSH) asutaja-direktorina ning Hamburgi ülikooli professorina, olgu tema eelnev haridustee siinkohal vaid põgusalt mainitud.

¹⁰ Baudissini seisukohtadest saab lähemalt lugeda: **Rosen, Claus von** 2005. *Organisatorische Grundlagen der Inneren Führung nach Graf von Baudissin. – Neue Bundeswehr – neue Innere Führung? Perspektiven und Rahmenbedingungen für die Weiterentwicklung eines Leitbildes.* Hrsg. von Wiesendahl, Elmar. Baden-Baden: Nomos Verlag, S. 35–78. [**Rosen** 2005]

¹¹ **Günter Will** (1916–1999) oli ajaloodoktor ja Bundeswehri kolonel, 1950. aastatel Baudissini kaastöeline *Innere Führung*'i põhimõtete väljatöötamisel ning aastatel 1966–1973 Hamburgis asunud Bundeswehri staabiakadeemia (liidetud aastast 1974 *Führungsakademie*'ga) asutaja ja ainus ülem. Günter Will asutas ka sõjandusajakirja „Information für die Truppe“ ning oli aastatel 1953–1958 selle vastutav toimetaja. *Tõlkija kommentaar*

¹² **Will, Günter; Will, Elizabeth** 2002. *Freiheit und Verantwortung, Die Grundsätze der Konzeption Innere Führung.* Egg: Thesis-Verlag. Vt ka **Bald, Detlef** 1999. Günter Will. – *Klassiker der Pädagogik im deutschen Militär.* Hrsg. von Detlef Bald, Uwe Hartmann, Claus von Rosen. Baden-Baden: Nomos Verlag, S. 227–239; **Bald, Detlef** 1997. *Wolf Graf von Baudissin und Günter Will. – Vom Kriege zur Militärreform. Zur Debatte um Leitbilder in Bundeswehr und Nationaler Volksarmee.* Hrsg. von Detlef Bald, Andreas Prüfert. Baden-Baden: Nomos Verlag, S. 57–74; vt ka **Rosen** 1981. *Bildungsreform und Innere Führung;* **Rosen, Claus von** 1991. *Frieden als Motiv. Günter Will – Schöpfer der Information für die Truppe. – Information für die Truppe, Nr. 8/91, S. 67–70.*

kindral dr Günter Kießling¹³. Akadeemiline mõtlemine ja tegutsemine oli juba sel põhjusel Baudissini *Innere Gefüge* grupis enesestmõistetav.¹⁴

Seetõttu ei saa imestama panna tõsiasi, et grupp laskis teadusekspertide kolleegiumil¹⁵ kontseptsiooni väljatöötamisel ennast nõustada, eriti kasvatuspõhimõtete arendamisel¹⁶ ning kõrgemate staabi- ja kindralstaabiohvitseride esimese kursuse¹⁷ didaktilise käsituse kujundamisel. Koostöö teadlaste rühmaga oli Blanki ameti jaoks uus asi ja äratas seetõttu mitte üksnes huvi ja heakskiitu. Kuigi sageli oli esiplaanil „üksnes“ küsimus, kust saada selliste konverentside jaoks raha, varjutas olukorda asjaolu, et isegi ameti juhtkonna

¹³ **Günter Kießling** (1925–2009) on kujukas näide sõjaväelisest sihikindlusest ja teadmishimust: II maailmasõjas leitnandina idarindel sõdinud Kießling läks õhtukooli keskharidust omandama alles 1947. aastal. 1954. aastal liitus ta piiripolitseiga ja asus teenistuse kõrval Bonni ja Hamburgi ülikoolides majandusteadust, õigusteadust ja filosoofiat õppima. 1957. aastal omistati talle Bonni ülikoolis poliitikateaduste doktori kraad. 1956. aastal liitus ta vanemleitnandi auastmes Bundeswehri ja lõpetas 1960. aastate alguses Hamburgi *Führungsakademie*'s kindralstaabi kursuse. Edasine teenistuskäik viis Kießlingi ka vastutavatesse rahvusvahelistesse ametitesse. 1984. aastal läks ta kindrali auastmes erru oma viimasest teenistuskohast NATO maavägede ülema ja DSACEURina. *Tõlkija kommentaar*

¹⁴ Vanim teadaolev Baudissini sulest pärit akadeemiline kirjutis on aastatest 1946/47. Selle kohta võib lähemalt lugeda: **Rosen, Claus von** 1995. Ost oder West – Gedanken zur Deutscheropäischen Schicksalsfrage. – *Innere Führung*. Zum Gedenken an Wolf Graf von Baudissin. Hrsg. von Hilmar Linnenkamp, Dieter Lutz. Baden-Baden: Nomos, S. 109–119; **Rosen, Claus von** 2005. Grundlagen für das Thema Frieden in Baudissins Werk. – S+F, Nr. 4/2005, S. 197–208.

¹⁵ See ligi kolmekümnest teadlasest koosnenud kogu kutsuti erinevas koosseisus korduvalt kokku Sieburgi konverentside nime all ajavahemikus kevad 1953–1955, vt **Genschel, Dietrich** 1972. Wehrreform und Reaktion. Die Vorbereitung der Inneren Führung 1951–1956. Hamburg: R. v. Decker's Verlag G. Schenck, S. 196–199. [**Genschel** 1972] Kogu mantlipärijaks sai hiljem *Innere Führung*'i nõukogu. Esimesse nõukogusse kuulusid ka mitmed „Sieburgi professorite ringi“ liikmed. Selles kontekstis tuleb mainida ka Baudissini tegevust poliitilise nõustajana IFSH-i direktori ametikohal. Eriti väärib märkimist tema panus Saksa valitsuse ettevalmistustöödesse Helsingis toimunud Euroopa julgeoleku ja koostööõnupidamistel: teaduspõhise õpetamis- ja õppimisprotsessi käigus töötati instituudis välja põhimõtted ja abinõud eelkõige lõppotsuse IV lõigu tarbeks (usaldust loovad meetmed, koostöö humanitaar- ja kultuurivaldkondades).

¹⁶ Seejuures tekkis **ZDv 11/1** – Leitsätze für die Erziehung der Soldaten [Üldmäärustik 11/1 – Teesid sõdurite kasvatamiseks], mis avaldati esmakordselt 1957. aastal ilmunud käsiraamatus **Handbuch für Innere Führung** 1957. Hilfen zur Klärung der Begriffe. Hrsg. von Bundesministerium für Verteidigung, Führungsstab der Bundeswehr I 6. Bonn [**Handbuch** 1957] Vt lähemalt ka **Genschel** 1972, S. 154ff.

¹⁷ Hiljem Sonthofeni kursuseks nimetatud kursuse kohta vt lähemalt **Rosen, Claus von** 1986. Die Ausbildungsmodelle der Gruppe Inneres Gefüge im Amt Blank – Reformplanungen für die Bundeswehr. – Militärische Verantwortung in Staat und Gesellschaft. 175 Jahre Generalstabsausbildung in Deutschland. Hrsg. von Detlef Bald. Kolben: Bernhard & Graefe, S. 125–147, siin eriti S. 131ff. [**Rosen** 1986]

hulgas võis alguses kohata põhimõttelist laadi „kahtlusi krahv Baudissini tööviisi“ kohta. Ametis valitses umbusalduse vaim akadeemiliste saavutuste ja kaastööde otstarbekuse ning hädavajalikkuse suhtes ajal, mil relvajõudude loomine ja neile (uue) orientatsiooni andmine tingisid juhtimis põhimõtete arendamise vajaduse.¹⁸ Kuid see järjekindel tõsidus, millega Baudissin töötas tulevase Bundeswehri juhtimiskontseptsiooni kallal, saab ilmsiks 1954. aastal Heusingerile¹⁹ ja 1955. aastal Blankile²⁰ saadetud kirjadest, milles ta pakkus välja oma tagasiastumise. Tema jäämine ametkonda „ei ole muutunud üksnes ebavajalikuks, vaid paljudele inimestele ka eksitavaks“, kuna minister „näeb end võimetuna kaitsma ja maksma panema *Innere Gefüge* visandit aparadi [ametkonna] suureneva kaalukuse ja kasvavate restauratsioonipüüdluste tõttu.“ Nii on need just puudulikud töötingimused ja sealjuures „ekspertide töö korduv süstemaatiline pärssimine“, mis on raskendanud *Innere Führung*'i kontseptsiooni arendamist.²¹ Oma lahkumiskõnes *Innere Führung*'i jaoskonnanast pärast seitsmeaastast tihedat koostööd visandas Baudissin siiski „lühikeses subjektiivses sõnas *meie* kohta“ positiivsema pildi ühiselt tehtud tööst:

Meil tuleb siiski täheldada teatud edu. On õnnestunud teha mõned olulised läbimurded meie jaoks hukatusliku traditsiooni olulistest valdkondades. Otsustav etapp ootab meid aga veel ees. Nõudmised, mida esitatakse suutlikkusele ümber korraldada, mõtteliselt ületada meie minevik ja olevik, erialasele ja riigikodanlikule kujutusvõimele, on nimelt erakordsed. Elu vaba ja demokraatliku võimukorralduse all on keeruline. Kasvatus ja enesekasvatus nõuavad siin sisemist tugevust ja erapooletust, milleni tuleb esmalt jõuda. Peale selle oleme meie, sõdurid, vaid üks osa meie rahvast ning ei saa meie aja põhiküsimusi ei ükski ega ka ennetavalt lahendada. Me tohime aga pakkuda kasutuskõlblikke ja kasulikke mudeleid, kui me jääme nende avangardi, kes uute teede nimel võitlevad. Me leiame õige koha, kui me võtame vastu muutunud sõjapildi, eriti vaimse-psühholoogilise kokkupõrke väljakutse. Siit jooksevad olulised liinid elukutse ja riigikodanikuks olemise keske tuuma juurde.²²

¹⁸ **Tagebuch der Gruppe Inneres Gefüge.** – BAMA N 717/1; toimiku mäрге Karst, 28.8.1953. [**Tagebuch**]

¹⁹ **Baudissin, W. G. von** 1982. Nie wieder Sieg! Programmatische Schriften 1951–1981. München: Piper, S. 51–53. [**Baudissin** 1982]

²⁰ **Graf von Baudissin: Als Mensch hinter Waffen** 2006. Herausgegeben und kommentiert von Angelika Dörfler-Dierken. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, S. 65–71; nimeetatud kirja ei saadetud ministrile. – Kaitseministeeriumi eelkäijat (nn Blanki ametit) juhtinud **Theodor Blank** (1905–1972) oli aastatel 1955–1956 esimene Lääne-Saksa kaitseminister ja aastatel 1957–1965 töö- ja sotsiaalkorra minister.

²¹ Raskuste kohta detailsemalt vt ka **Genschel** 1972.

²² **Baudissin** 58,6; kursiivi on kasutatud ka originaalis. – Ääremärkus Baudissini kirjutiste tsiteerimisest Baudissini dokumentatsioonikeskuse (BDZ) materjalide põhjal: kirjutised on

See pole tavapärase hüvastijätuks pandud plaaster mahajääjate haavale, vaid ühine „julgestaja“. Julgest selleks võib neile anda Baudissini poolt lähedaste asjatundjate jaoks hoolikalt kirjeldatud tööviisi, millega nad olid juba loonud eeskujuks „mõned olulised läbimurded.“

Selleks, et saada põgus ettekujutus Bundeswehri ülesehitamiseks tehtud olulistest käsitlustest, on järgnevalt toodud Baudissini sulest kolm näidet. Sealjuures on esile tõstetud üksikud mõisted, et juhtida tähelepanu nende tekstide akadeemilisele suunitlusele.

Esmalt tekst „Mõtteid sõjapildist“ (*Gedanken zum Kriegsbild*)²³. Tihendatult pani Baudissin need mõtted kirja alles 1962. ja 1964. aastal, samas leiab selliseid selgeid avaldusi ka juba tema 1950. aastate alguses *Innere Gefüge* teemal kirjutatud artiklitest. Baudissin alustab 1964. aasta teksti²⁴ järgmiste sõnadega:

Mulle ei tundu vääri välja tuua ja järgida mõningaid jõujooni taustal, mille ees tuleb lahendada päevakajalise militaarpoliitika küsimusi. Nii lasete te meil küsida võimaliku sõja olemuse ja eesmärgi kohta, intentsiooni ja levimise kohta, selle motiivide ja selle vahendite kohta. Kes selle küsimuse esitab, peab igatahes endale algusest peale aru andma, et sellele pole ühtki lõplikku vastust; et seda küsimust tuleb pigem ikka ja jälle uuesti esitada, kui ei taheta arengu sabas lonkida ja nii poliitiliselt kui sõjaliselt tahaplaanile jääda. Nii on püüud saavutada võimalikult tõelisusele vastava sõjapildiga ehk just see otsustav eelis potentsiaalse vastase ees alati olnud vastutavate riigimeeste, poliitikute ja sõdurite mure. Taoline eelis on – nagu ma silmas pean –

---

nummerdatud ilmunisdaatum järgi, nt **Baudissin** 51,5 tähistab viiendat kirjutist aastast 1951, nagu seda on tähistatud ka Baudissini teose „Nie wieder Sieg!“ (München 1982) bibliograafias (S. 272ff). Kuivõrd Baudissini kirjutisi on täiendavalt publitseeritud kahes kogumikus (Soldat für den Frieden, 1969; Nie wieder Sieg!, 1982), tähistatakse neid vastavalt märgetega „vrd/vt **Baudissin** 1969“ või „**Baudissin** 1982“ koos leheküljeviidetega. Tekste, mis ei sisaldu 1982. aastal koostatud kogumikus, tsiteeritakse nende väljaandmise järgi. *Tõlkija kommentaar*

²³ **Baudissin, Wolf Graf von** 1969. Das Kriegsbild. – **Baudissin, Wolf Graf von** 1969. Soldat für den Frieden. Entwürfe für eine zeitgemässe Bundeswehr. Hrsg. von Peter von Schubert. München, S. 56–71 [**Baudissin** 1969] Samuti vt **Baudissin** 1969. Gedanken zum Kriegsbild, S. 71–75. Hinnangut Bundeswehri kontseptsiooni ja ülesehitamise seisukohalt põhjaneva tähendusega väimse panuse kohta sõjapildi teemal vt **Gablik, Axel F.** 1996. Strategische Planungen in der Bundesrepublik Deutschland 1955–1967: Politische Kontrolle oder militärische Notwendigkeit? Baden-Baden: Nomos, siin eriti S. 299ff. [**Gablik** 1996]; vt ka **Gablik, Axel F.** 2004. „... von da an herrscht Kirchhofsruhe.“ Zum Realitätsgehalt Baudissinischer Kriegsbildvorstellungen. – Gesellschaft, Militär, Krieg und Frieden im Denken von Wolf Graf von Baudissin. Hrsg. von Martin Kutz. Baden-Baden: Nomos, S. 45–60.

²⁴ Allikas **Baudissin** 1969 on sellest tekstist avaldatud vaid väljavõtted; siinses artiklis on tsiteeringu aluseks: **Neue Rundschau**, 75. Jahrgang 1964, Heft 3, S. 452–471, siin S. 452f. Esiletõstet originaalis.

seda tähtsam selle jaoks, kes soovib sõda ära hoida. /.../ Kui tähtis on aga **realistlike ettekujutuste põhjal** teha **hädavajalikke** järeldusi riigi sisemise ja välise seisundi kohta, relvajõudude organisatsiooni, juhtimise, relvastuse, väljaõppe, kasvatuse ja traditsiooni kohta – teisisõnu, kui ränkade tagajärgedega on selles mõttes iga möödalaskmine –, tahaksin ma põgusalt visandada viitega Esimesele maailmasõjale. /.../ 1914. aastal kehtinud sõjapilt ignoreeris eelkõige nii tehnilist kui ühiskondlikku arengut – möödalaskmine, mille eest tuli tasuda sõja alguses erakordselt kõrgete kaotustega ning mis algusest peale kujutas endast Keskriikidele rasket koormat. Seevastu täna, kõikide elutingimuste **kiire muutumise** ajal – üks Ameerika ülikool on kindlaks teinud, et iga viieteistkümnenda aastaga kahekordistuvad inimkonna tehnilised teadmised – on tõepoolest erakordselt raske mõõta, **missugused mõõdupuud veel praegu**, missugused **enam veel**, ja missugused veel kord või **tulevikus** tähtsust omavad. On peaaegu tunne, et selle nimel vaeva näha on viljatu tegevus. Ometi võiks see olla **sõja olemus** ise, mis ulatab võtme selle pildi mõistmiseks. Sõda, mis kord on valla pääsenud, kannab küll endas – nagu me kõik seda oleme kogenud – tungi radikaliseerumise suunas: vastuolud sõda pidavate jõudude vahel kasvavad, sõja eesmärgid muutuvad ohjeldamatumaks, vägivalla kasutamine üha hoolimatumaks; sõda ähvardab muutuda absoluutseks. See fenomen ei tohi aga siiski meie eest varjata seda, et iga sõda peegeldab **oma aja olemuslikke jooni**, et seda kujundab sõdivate jõudude **poliitiline ja ühiskondlik** kord, ning üksnes seeläbi saab seda mõista ja ligikaudselt ette määrata. /.../ Sõjapildi suured muutumised ajaloos ei ole midagi muud kui vaimsete, ühiskondlike ja poliitiliste murrangutega kaasnevad ilmingud ning järeldused.

Järgmine näide Baudissini *Innere Führung*'i põhimõtetest kantud sisulise tegevuse kohta on arutlus teemal „Sõduri panus rahu teenimiseks“²⁵. Esmalt paneb ta paika teema raamid:

Meie teema esitab nüüd radikaalse küsimuse sõduri enesemõistmise kohta. See sunnib kriitilist seisukohta võtma, sest kui muuta rahu tagamine sõduri teenistuse kandvaks motiiviks, ei tähenda see pelgalt hüvastijätku varasema enesemõistmisega. See tähendab pigem vaimset revolutsiooni.

Sellega jätab Baudissin hüvasti odava nn seljataha-vaatega ja esitab hinnangulise, tulevasele tegevusele suunatud põhiküsimuse: „Kas sõdurid ei peaks mitte julgema ennast panustada rahu kindlustamise nimel ja leidma tasuva

²⁵ „Der Beitrag des Soldaten zum Dienst am Frieden“. Vt Baudissin 1969, S. 27–51, siin S. 28. Sissejuhatavalt ütleb Baudissin: „*Innere Führung*’i kontseptsioonis leidub – vähemalt lähtekohana – palju järgnevaid mõtteid. See pole juhus, sest oli see kontseptsioon ju algusest peale orienteeritud rahu hoidmisele. Inimestevaheliste pingete vägivallatu lahendamise põhilise eeldusena seati inimeste juhtimise mõõdupuuks vabadus ja õigus.“

ülesande selles, et rahu hoida rahu ning sõjas avatuna tagasiteed rahu – kuniks rahu saab olla vaid relvastatud rahu ja vastase eemale tõrjumine kehtivaks strateegiaks?²⁶

Viimaks esitab Baudissin kolm küsimust, mille abil ta üritab vastata ka põhiküsimusele.

1. Miks on meil raske suhtuda rahu hoidmisse tõsiselt – vähemasti sama tõsiselt nagu sõdimisse?
2. Miks peame me täna rahu tõsiselt võtma?
3. Mida tähendab sõduri jaoks, kui ta rahu tõsiselt võtab, ja milles peaks seisnema tema panus?²⁶

Kolmanda näitena võib tuua lõigu Baudissini artiklist „Innere Führung“, mis sisaldub *Innere Führung*’i käsiraamatus²⁷. Selles on kesksel kohal *Innere Führung*’i vaimus väljendatud nõudmised sõjaväeliste ülematele.

Innere Führung ei ole ‘meelsuse koolitamine’ ega ‘maailmavaateline suunamine’. See on kaine ja praktiline ülesanne, mille ees kõik üksused iga päev üha uuesti seisavad. See nõuab erialaseid teadmisi ja järjekindlat mõtlemist, avatust ja valmidust vastutada.

Tulenevalt sellest vastutusest peab ta [Innere Führung] kõikjal seal, kus välistes raskused sõduri elu koormavad, esindama õigustatud soove, manitsema ja nõudma. Eelkõige peab ta aga üksikisikule nõu andma ja teda aitama, et ta suudaks anda oma panuse raskuste ületamiseks. Ta peab sõdurile andma ja laskma tal leida jõudu, kuidas väliste raskustega sisemiselt toime tulla.

Sellest ilmneb, et Innere Führung’it ei saa samastada mingi üleüldise hoolekandega ega pehmeks muutumisega. Ta tahab ajakohaste vahenditega ja uute vormide abil kasvatada sõdurites sisemist rangust ja enesedistsipliini, mis moodustavad tähtsaima eelduse tema olemasohule üksikvõitlejana.²⁸

²⁶ *Ibid.*

²⁷ **Handbuch** 1957, S. 173. Käsiraamat sisaldab ettekandeid, mida Baudissin ja tema kaastöölised pidasid 1956. aasta mais nn Sonthofeni kursuse raames *Innere Führung*’i uue kontseptsiooni teemal endistele Wehrmächti kindralitele ja kõrgematele staabiohvitseridele. Käsiraamat on Bundeswehri esimene vägedele suunatud ametlik kirjutis *Innere Führung*’i teemal. See sisaldab lisaks üldmäärustikule „Teesid sõduri kasvatamiseks“ (ZDv 11/1) 41 ka esimest *Innere Führung*’i eeskirja. Baudissini eestvedamisel välja antud käsiraamat oli mõeldud „mõistete seletamise abiliseks“. Mitmed artiklid, sh ka artikkel „*Innere Führung*“, olid Baudissini enda sulest. *Tõlkija kommentaar*

²⁸ **Handbuch** 1957, S. 17 *et passim*. Esiletõstet originaalis.

3. Haridus akadeemilisuse ilminguna *Innere Führung*'i tähenduses

Esmalt tõstatub näidetele mõeldes küsimus: mis on sel kõigel pistmist *Innere Führung*'i filosoofia, kontseptsiooni ja tegevusega sõduri igapäevases teenistuses, eriti missioonil, sõjas, lahinguolukorras?

See viib – ja seda peab siinkohal vaid mainima – meid tunnetuslikult ohtlikule piirile, vastuollu, kui mitte lausa ületamatusse ideoloogilisse kaevikusse. Sest üldlevinud pilti Baudissini *Innere Führung*'ist kujundas juba Bundeswehri asutamise ajal ühest küljest diskussioon „Venemaaga sõdimise kogemuste“ või drilli ja karmuse üle ning teisalt halvustav suhtumine uude käsitusse, mille kohta kasutati põlastavaid epiteete nagu „pehme laine“, „*Innere Gewürge*“²⁹ või palju tsiteeritud „sametkinnastes juhtimine“. Siin ilmnunud vastuolulisusega pidid sõdurid õppima toime tulema, nagu seda Baudissini ideedele ette heideti.

Praegu leiab neist „kaevikutest“ ütleri „arhailistest võitlejatest“, in- ja autsaiderite erinevatest maailmadest missioonidel või arvamuse, et *Innere Führung* on välisoperatsioonidel kasutu ning seetõttu tuleb see kontseptsioon välja vahetada.³⁰ Need lahknevused on praeguse ni kanda kinnitanud Bundeswehri ametlikus kirjavaras. Nii on näiteks *Innere Führung*'i asutamismääruses (jaanuar 1953) öeldud: „*Innere Führung*'i eesmärk on luua ja arendada modernset sõdurit, kes on *ühtaegu nii vaba inimene, hea riigikodanik kui ka täisväärtuslik sõdur*.“³¹ Täisväärtusliku sõduri puhul on eriti rõhutatud sõdimisvõimet, ilma et sealjuures kaotaksime silmist kaht ülejäänud aspekti. Konstruktsioon „ühtaegu nii ... kui ka“ liidab kolm komponenti tervikuks.

See mõistete kolmik on peaaegu sõna-sõnalt leidnud tee ka 2008. aasta *Innere Führung*'i üldmäärustikku (ZDv 10/1). Erinevus on siiski markantne, kuna üldmäärustikus on sõjaväevormis riigikodaniku juhtimõtte kohta öeldud järgmist:

²⁹ Halvustav sõnademäng *Innere Gefüge – Innere Gewürge*: mõiste *Gefüge* tähendab struktuuri, *Gewürge* aga kõnekeeles rasket, mõttetut või sihipäratut tegutsemist või tööd, aga ka tugevat oksendamist. *Tõlkija kommentaar*

³⁰ Sõdimisvõimeliste sõdurite teemal lähemalt: **Rosen, Claus von** 2016. Sõdimisvõimelise sõduri tähendusest Wolf Graf von Baudissini järgi. – Sõjateadlane (Estonian Journal of Military Studies), nr 1, lk 216–235. Vrd ka Baudissini mõtteid tekstis *Gedanken zum Kriegsbild* ning **Gablik** 1996 ja 2004.

³¹ [**Amt Blank**] II – 58/53, Bonn, 8. Januar 1953, Anlage, S. 2.

Selles juhtmõttes saab ideaaltüüpiliselt ilmsiks Bundeswehri sõduri ideaalkuju:

- olla vaba isiksus;
- tegutseda vastutustundliku riigikodanikuna;
- hoida end ülesande täitmiseks lahinguvalmis.³²

Kõrvutades 1952/53. aasta sõnastusega ilmneb erinevus esmalt väljendis „ideaaltüüpiline“, mis viitab teaduslikule, meetoodilisele vaatlusviisile: *Bundeswehri sõdur* kui teaduslikult käsitatav mõiste. Teiseks ei ole komponendid uues sõnastuses väljendatud ühe tervikuna, vaid mõttekriipsudega eristatud loendina, mis avab võimaluse neid vaadelda ja käsitada ka üksteisest lahus. See võib soodustada „lahinguvalmis sõdur“ ühekülgselt esiletõstmist, jättes ülejäänud kaks – sõjaväevormis riigikodaniku ja vaba isiksuse – relvajõudude praeguses diskussioonis unarusse.³³

Pöördeline erinevus kahe mõttesuuna vahel seisneb selles, et „arhailise võitleja“ juhtmõtte kaitsjad – ja seda tuleb siinkohal vaid näitena võtta – ei suuda lahingutegevuses osalevale sõdurile mõeldes tunnustada funktsionaalselt tema teisi kõne alla tulevaid võimeid, oskusi ja käitumisviise või teevad seda väga piiratult. Seevastu *Innere Führung*’i esindajad, kes juhivad sõjaväevormis riigikodaniku ideaalist, väärtustavad neid hädavajalikke komponente modernse sõduri võimete tööriistakastis ka just nimelt sõjaaja ülesannete täitmisel.

Esmapilgul ehk ei ilmne, kuivõrd need näidetes märgitud mõisted ja nendega seotud võimed, oskused, käitumisviisid on eriliselt mõistetavad *akadeemilistena* (või teaduslikena). *Innere Gefüge* grupis käsitleti kõiki neid komponente hariduse (*Bildung*) kogumõiste all. Sihiks ei olnud *üldharidus*, vaid elukutse omandamiseks mõeldud haridus, hariduse ülesanne ja otstarve. Haridus on võime elada oma elu vastutustundlikult. Baudissin kirjeldas seetõttu juba 1953. aastal uut sõdurit, seda sõjaväevormis riigikodanikku, järgmiste sõnadega:

³² **ZDv 10/1 Innere Führung**. Selbstverständnis und Führungskultur der Bundeswehr. 2008. Hrsg. von Bundesministerium der Verteidigung. Bonn, Kapitel 4, Nr. 402. – Teisisõnu peab nüüdisaegne Bundeswehri sõdur olema vaba inimene, aktiivne demokraat ja professionaalne sõdur. *Tõlkija kommentaar*

³³ Sealjuures on erilised juhtumid, nagu neid käsitletakse Bundeswehri voliniku aruannetes, vaid jäämäe veepealne osa. Ka väeliikide juhtkondades toimunud struktuurimuutused annavad põhjust järelemõtlemiseks. Nii näiteks pole uue maaväe staabi osakondade struktuuridest ega nende põhiülesannetest võimalik leida *Innere Führung*’i valdkonda, samas kui maaväe staabi pädevuses on „käskude ja suuniste väljatöötamine ning neile alluvate üksuste nõustamine, üksuste sisemise struktuuri ja sidususe jälgimine, hindamine ja sellest ettekandmine“ (vt **Handbuch** 1957, S. 171).

Me peame temalt [sõjaväeliselt juhilt] nõudma haridust, eelkõige aga vaimset avatust. Ta peab tahma mõtelda. Kogu üldise teadmistaseme leviku, üleüldise tehniiseerimise ja sellest johtuva teadusliku meetodika sunni ning diskussiooni vaimse iseloomu tõttu on eeltingimused tema [sõjaväelise juhi] suhtes lausa hädavajalikud. See, kes ei suuda jälgida ega siseneda ei oma alluvate ega ka vastaste vaimsesse maailma, on juhiks sobimatu.³⁴

Günter Will täpsustab seda mõtet, võttes arvesse tuginemist teaduslikele meetoditele.

Üldine teaduslik haridus peab teadmiste süvendamise kõrval aga eelkõige arendama otsustusjõudu. See on võimalik üksnes 'meetodilise' väljaõppe omandamise teel. Selline haridus on viljakas, sest see on teadmise valdkonnas distsiplineeriv element; ohjeldamata paljuteadmimine on hukatuslik.³⁵

Haridus kui sõduri põhihoiak ja käitumine on võimete, oskuste ja käitumisviiside kogum: see on mõistetav relvajõududes tehtava haridustöö eesmärgina ning kuulub sõjaväevormis riigikodaniku juhtmõtte juurde. Seda on sageli võimalik ära tunda sellest, et Baudissin ja tema kaastöölised defineerisid harjumuspäraseid sõjaväelisi termineid uuesti või tõid pärandiks saanud sõjaväelisse ainesesse ja sõjaväelisesse keelekasutusse uusi termineid. Senised olid oma tähenduse ja seaduspärasuse kaotanud muutuse või lausa ajaloos toimunud kuritarvitamiste tõttu.³⁶

Tulevase Saksa sõduri juhtmõtte väljendamiseks muudeti järgmisi termineid: autoriteedist sai *sisemine autoriteet*, kuulekusest *kaasamõtlev, aktiivne kuulekus koos valmidusega ise vastutust kanda*, või ka *kuulekus koos südame-tunnistusega*, st kriitiline kuulekus, nagu ka partnerlusele rajanev koostöö, hierarhiast *vabadust toetav hierarhia*, ülema-alluva suhtest *partnerlusele rajanev ülem-alluv-suhe*. Käibele võeti ka uusi termineid: käsutamise asemel kõneles Baudissin *koordineerimisest*, kuuletumise asemel *koopereerumisest* ehk koos toimimisest, grupi asemel meeskonnast, kamraadlikkuse asemel *kaasinimlikkusest* või *partnerlusest*, mida tuleks näha ka ülema ja alluva suhetes.

Sellega muutis Baudissin senised terminid objektiivsemaks, suhestas neid tegelikkusega ja demütologiseeris. Ta teadis, et sel saavad olema sügavad sisemised tagajärjed *Innere Führung*'i kontseptsioonile. Noorte ettevõtjate töögrupis 1956. aastal peetud ettekandes „Sõdur, majandus ja meie“ ütles ta:

³⁴ Baudissin 1968, S. 202.

³⁵ Tagebuch, Nr. 2, sissekanne Will, 17.3.1954.

³⁶ Selle kohta vt lähemalt Rosen 2005, S. 74f.

Mulle tundub, et oleme harjunud arvama, et nood patriarhaalsetest aegadest pärit kuulekuse, vastutuse, distsipliini ja autoriteedi vormid ongi kogu kuulekus, vastutus, distsipliin ja autoriteet. Ma olen selles veendunud, et kõik need terminid on saanud vähemalt uue aspekti ja koha, kui lausa mitte uue mõtte ja sisu – ja teistsuguse kui see oli käsutamise ajastul. Need kõik on muutunud märksa diferentseeritumaks.

Esikohale astub vastutus, mis hõlmab esmajoones ja normaaljuhul erialast valdkonda, st ülesande asjakohast täitmist. Kuid selle õiguslik ja moraalne seos omandab üha rohkem tähendust. Kuulekus muutub alles siis kande- võimeliseks, kui seda täidab ja juhib vastutus... See ei näi mulle juhusena, et me ülikondliku ajastu lõpuga osutame ka sõduri vastutusele tema kaas- võitlejate, ülemate, riigi ja põhiväärtuste ees. Distsipliin peab alles siis vastu, kui see muutub enesedistsipliiniks ja üksikisik praktiseerib seda ilma kont- rolli, käsutamise ja hirmuta karistuse ees... Autoriteet ei ole enam etteantud, nagu seisulikus või klassiühiskonnas. Autoriteedi saavutamine on alati uus ülesanne... Need [terminid] kasvavad siiski vaid koos suureneva vabadusega, st selliste ülematega, kes riskivad vabadust anda, ja selliste alluvatega, kes tahavad olla vabad vastutuse kandmiseks.³⁷

Kasvatuse, õigemini hariduse eesmärgina võttis Baudissin Blanki ametist lahkumisel kokku ka oma mõtted:

*Me vajame ja tahame **täisealist** [sõdurit], kes tunneb ära olukorra, hindab seda ja ennast sellele pühendab. Ta suudab seda, kui ta on võimeline vastutust kandma, st kui ta on kavakindlalt asetatud järjest kasvavasse vastutusse. Oma vastutusvõimelisuse edendamise juurde kuuluvad igatahes vabadus ja risk – eeskätt käib see juhitavate kohta. Sõdurite kasvatamine nii, et nad **tahavad olla vabad ja oskavad olla vabad**, nõuab ülematelt ja alluvatelt nii mõndagi. Kuid see sõltub üksnes vabadest, kas me suudame olukorraga toime tulla ja kas me suudame luua korda, mis pakub muutunud oludes maksimaalselt vaba- dust, õigust ja inimväärikust. See oleks määrav panus rahu heaks maailmas.³⁸*

Siinkohal on kande- tähendus mõistetel, mida Baudissin sõnastab seotuses mõtlemise ja tegutsemisega³⁹. Asi on isiklikus sisemises seoses (samuti selle vastandis, seotuses) oma ligimesega, ühiskonnaga, riigiga ja ka kõrgema väe või kindla elukorraldusega, seda eriti moraalses ja eetilises – või nagu Baudissin ütleb – kõlbelises⁴⁰ kontekstis. Sidusus või seos tekib eelkõige vastutusest ja kuulekusest ning sellega tihedalt haakuvast distsipliinist,

³⁷ Baudissin 56,4.

³⁸ Baudissin 56,8; esiletõstet originaalis.

³⁹ Vt ka Rosen 2005, S. 59f.

⁴⁰ Vrd Baudissin – Die BUNDESWEHR; Nr. 1/57; Baudissin 65,2; Baudissin 1969, S. 126.

kamraadlusest, vastutustundest ja ka usaldusest⁴¹. Sidusus sünnib ka autori-teedist, koostööst, kohustusest ja enesedistsipliinist:

Otsustav on tunnetus, et ilma sisemise sidususeeta – ja vastutus ei tähenda midagi muud – ei ole sõduril [sealjuures rõhutab Baudissin: „isegi lihtsal sõduril“] kompassi, mis talle näitab seda, millele ta peab ennast täielikult pühendama, ega ka vastupidavust külma ja kuuma võitluse nn džungliolu-korras. Vastutusest tuleneb juba iseenesest kuulekus.⁴²

Et sidusus pole lihtne ja ühemõõtmeline tegur, saab ilmsiks sellest, kuidas Baudissin näeb vastutust ja kuulekust „polaarses ühtekuuluvuses“:

Kes kõigil asjaoludel kuuletub, õõnestab ettenägematuid usalduse aluseid; kes kergekäeliselt jätab käsu täitmata, lõhub sõjaväelist korda. Sel piirialal saab mõttekalt ja usaldavalt kuuletuda üksnes siis, kui käsu taga on tuntavad kõlbelised seosed, mis lubavad parima teadmise ja südametunnistuse järgi nõuda üksnes seda, mis selles olukorras näib olevat võimalik. Eelduseks sellele ‘parima teadmise ja südametunnistuse järgi’ toimimisele on aga üle-mad, kes käsivad üksnes seda, mis on teostatav. Nemad üksi loovad alluvatele tingimused enese samastamiseks saadud käsuga ja tõemeelselt ettekand-miseks.⁴³

Siinkohal tõstatub loomulikult küsimus, kuidas saab „lihtne sõdur“ üleüldse seda laadi sidusust mõista, õppida ja omandada.

Innere Führung'i käsiraamatus võetakse vastutuse, õigemini „enesevastu-tuse kui hariduse mõõdupuu“ teema üksikasjalikult arutusele⁴⁴:

Otsustava peab siin inimene, sõdur, ise tegema. Mitte keegi ei saa talle südametunnistust anda. Kasvataja saab seda aga tugevdada, pannes sõdurile peale vastutusi ja praktiseerides ka ise sel moel vastutust... Seepärast asetseb sõdurliku kasvatuses keskpunktis just vastutusvõime.⁴⁵

Nii omandavad kõik need mõisted ja sellega ka sõjaväevormis riigikoda-niku võimed, oskused ja käitumisviisid, nagu need on Bundeswehri sõduri

⁴¹ Baudissin 54,22.

⁴² Baudissin 54,9.

⁴³ Baudissin 56,1 MS (Baudissin 1969 välja jäetud); vt ka Handbuch 1957, S. 70. Verbi „ette kandma“ (*melden*) on selles kohas kasutatud selles tähenduses, et vajaduse korral ei tohi sõdur talle antud käsku täita, kuid peab käsu mittetäitmisest oma ülemale ette kandma.

⁴⁴ Handbuch 1957, S. 97–123, siin eriti S. 111.

⁴⁵ Handbuch 1957, S. 110. „Sõdurlik kasvatus“ oli Baudissini jaoks 1950. aastatel sageli sünonüümiks *Innere Führung*'ile.

jaoks tänapäeval enesestmõistetavad, hariduse sisuna lisaks kognitiivse(te)le teguri(te)le ka lisaraskuspunkti, pedagoogiliselt väljendudes *hariduse ideelise väärtuse*.

Selle alla kuuluvad ka väärtused ja normid kõige sõjaväega seotu mõtestamiseks, seaduspärastamiseks ja ametlikustamiseks. Sõjaväevormis riigikodaniku juhtmõtte ja kogu *Innere Führung*'i kontseptsiooni jaoks on iseäranis oluline pilt inimesest kui vabast ja eetilisel seotud isiksusest, individist, kel on võõrandamatu väärikus, süümevabadus ja inimõigused.

See saab kujundlikuks Baudissini sõnades, millega ta pöördus vannutamiseks oma jaoskonna kaastöölise poole⁴⁶: „Me anname... praegu koos ametivande. /– / Enne kui ma teid palun koos minuga ühiselt vandeteksti öelda...“ Ja viimaks: „Ma lasen meil ühiselt vannet anda, et see tunnistus, mis selles peitub ja mida me üksteise ees välja ütleme, võiks meid veelgi kindlamalt siduda.“ Sealjuures avas Baudissin ennast kolleegidele isiklikus sõnumis, milles ta tunnistas, et sõjaaegne vastupanu režiimile on olnud talle eeskujuks ja ta on sõna võtnud sõdurite vannutamise, mitte sõdurivande vastu. Tema eesmärk on hoida sõdureid „vannutamise ebatõsisuse eest. Ma tahtsin aidata ära hoida seda, et sellest kõige intiimsemast ja isiklikumast toimingust saaks jälle üks pomposne ja anonüümne kollektiivne näitemäng...“

Teisalt ei väsinud Baudissin – nagu juba eespool mainitud – esile tõstmast rahu⁴⁷ kui poliitilist eesmärki, samuti vabadust ja õigust kui ühiskonna põhialuseid. Sellega oli tema tähelepanu all avatud tulevikku silmas pidades vastutusvõimeline ja motiveeritud riigikodanik demokraatlikus riigis, demokraatlik ühiskond koos pluralismi ja erinevate huvidega, samuti väärtuste muutumine ja vaheldumine, mis kõik on vajalikud tulevase Saksa sõduri suunamiseks ja tema tegevuse mõtestamiseks.

Nimetatud väärtustel ja normidel ei olnud Baudissini jaoks erandlikult militaarset-isoleeritud tähendust. Pigem on sõjavägi ja selle (pärandunud) väärtused mitmemõõtmelised, üldiselt suhtelised, kui mitte koguni küsitavad.

Sellega pöördub Baudissin arhetüüpsete ehk üksnes sõjaväelisteks väärtusteks ja normideks peetud ning sõjaväele omistatud, isoleeritud ainulaad-sustunnuse vastu. Siia kuuluvad ka sõjaväele ja sõdurile iseäranis omistatavad nähtused, nagu võim ja vägivald, või elukutseline ja arhailine, üksnes-sõduri võitlejatüüp. Kõik see on vastuolus nüüdisaegsete sõdade tegelikkusega.

⁴⁶ **Baudissin** 56,16: *Innere Führung*'i jaoskonna vannutamine 24. septembril 1956; vt ka **Baudissin** 1969, S. 305–307.

⁴⁷ **Baudissin** 52,5, vt **Baudissin** 1969, S. 10; **Baudissin** 68,8, vt **Baudissin** 1969, S. 38, 40 ja 51.

Samamoodi pöördub ta aksiomaatilisuse vastu sõjaväes. Ei ole mingeid ühetähenduslikkusi, ühetaolisusi, ühedimensioonilisusi või teaduslikult vaidlustamatud kordi, korraldusi ja struktuure, millele sõjaväeline tegutsemine saaks või peaks orienteeruma või mis määraks sõjaväes ootused ja käitumise. Isegi orienteerumine sõjaväelise [valdkonna] jaoks eeldusteta tingimustele, nagu totaalsed või *worst case*-stsenariumid – praegusel juhul on näitena toodud totaalne tuumasõda – ei paku poliitika jaoks (enam) mingeid reaalseid tegevusvõimalusi. Sest Baudissini sõnul on pärast seda veel vaid „kalmisturahu“. Sellele võimalusele võiks „radikaalsest rahuvõimalusest“ johtuvalt vastu astuda üksnes pildiga „heidutuse tasakaalust“: „Seda pääsemist meile ei kingita; see vajab vaimset-kõlbelist meeletatust ja ühiseid pingutusi kõigis eluvaldkondades. Vaid nii pakub vaba maailm veenvat alternatiivi“⁴⁸, kõlab Baudissini tõdemus.

Õelduga on tihedas seoses tõsiasi, et siiani tavapärased ettekujutused ühemõttelistest juhtimismeetoditest sõjaväes on Baudissini jaoks oma aja ära elanud diferentseeritumaks, spetsialiseeritumaks ja mitmedimensioonilisemaks muutunud organisatsiooni ja tegevusväljade tõttu⁴⁹. See tähendab, et juhtimise ratsionaalsuse selgroog on inimlikult – ja sellega on silmas peetud: pedagoogiliselt, sotsioloogiliselt ja psühholoogiliselt – murtud: „Kui inimene ei ole enam meie pingutuste kesk- ja sihtpunkt, siis saavad alguse loomulikud pinged ja saavutuste kahanemised.“ Asjaolu, et see pole enesestmõistetav, tegi Baudissin selgeks juba alguses:

*Me kaldume nii väga... praegu ütleva, et kõik nõudmised on liiga kõrged. Inimesed ei saa sellega üldse hakkama. Niisiis, ma usun, et tõeline etteheide selle kõige vastu, mida me nimetame tegevustoeks, see oli, et me inimest tegelikult just madalamal tasemel kõnetasime kui ta seda tegelikult on, /.../ ja et meil peab olema usaldust oma kaasinimeste suhtes, ja et see usaldus teist inimest julgustab ja teeb ta tõepoolest võimeliseks saavutama rohkem, kuna see teda üles tõstab.*⁵⁰

Innere Führung tähendab Baudissini jaoks seega ühenduslülide tugevdamist või ka arendamist⁵¹. See tähendab: pinge, milles juhtimine aset leiab,

⁴⁸ Baudissin, *Das Kriegsbild...* – Baudissin 1969, S. 68–71.

⁴⁹ Baudissin 71,18; vt ka Baudissin 1982, S. 150.

⁵⁰ Baudissin 52,12; vrd Baudissin 56,8; vt ka *Handbuch* 1957, S. 33f.

⁵¹ Baudissin 52,12. Tõsist tähelepanu pälvisid Baudissini sellekohased selgitused, mida ta andis praktilise psühholoogia uurimisühingu ees. Vt Baudissin 54,17: *Probleme praktischer Menschenführung in zukünftigen Streitkräften*, vt ka Baudissin 1969, S. 241–255; vrd Baudissin 71,18, vt ka Baudissin 1982, S. 146f ja 158f.

tuleb juhtimisprotsessi mahutada ja mitte lasta sel kaduma minna. Nimetatus seisnebki Baudissini mõttepanuse olulisim uuendus. Pingete mahutamine juhtimisprotsessi tähendab tema jaoks järgmist:

Aga just selles, kas kellelgi on ratsionaalne võime ka aeg-ajalt aset leidvate äparduste puhul hoida alati silma ees delegeerimise funktsionaalset hädavaajalikkust, analüütiline võime neid veaallikaid ära tunda ja vähendada, samuti inimlik jõud riskida üha uuesti usalduse kinkimisega, selgub viimaks sobivus inimeste juhtimiseks. Usaldamatus käivitab hukatusliku circulus vitiosus'e⁵², mis saboteerib igasugust kooperatsiooni: kõik asjaosalised tunnevad end väärsti mõistetult ja reageerivad tagedalt; „ülalt“ tulevat kontrolli peab tõhustama ja teenistuse korraldamist bürokrateerima, mis omakorda toob 'altpoolt' endaga kaasa passiivsuse, ärrituvuse ja huvipuuduse. Kui surve väheneb, langeb saavutus veelgi. Usaldus seevastu kohustab, loob vastastikuse mõistmise ja ühise arusaamise kliima. See on eelduseks sallivatele inimsuhetele ja funktsioonipõhisele tõhususele.⁵³

Vabahärra von Steini⁵⁴ auhinna vastuvõtmisel peetud kõnes (1965) sõnastas Baudissin täpselt samad mõtted: „*Innere Führung*’i tegelik ülesanne on – kõige lühemalt sõnastatult – äratada ja edendada Bundeswehri ridades tahet kaastööks, kaasvastutuseks ja igapäevaseks kuulekuseks.“⁵⁵ Oma isiklikust juhtimiskogemusest brigaadiülemana toob ta siin tähelepanuväärse näite, kuidas ta arutas oma ohvitseridega võrdlemisi delikaatset teemat, täpsemalt kirikus käimist⁵⁶. Sealjuures tuli tal ületada karid, mis kõrgusid teenistus- ja eraelu vahel, ning erisus, kus ühelt poolt on nõutud käsku ja kuuletumist ning teiselt poolt süümevabaduse kaitset vastavalt põhiseaduse 4. artiklile:

Palun saage minust õigesti aru, ma ei kuritarvita siin oma ülema seisundit sissetungimiseks sõjaväe kaplaniteenistuse misjoniiülesannete valdkonda või sekkumiseks Teie isiklikku sfääri. Mul pole see mõtteski. Kuid ma oleksin tänulik, kui Te aeg-ajalt üksi olles annaksite endale aru oma hoiakust selle asja suhtes. Ebamäärasus selles eluvaldkonnas kahjustab meie eksistentsi aluseid.

⁵² *Circulus vitiosus* (ld vigane ring) – loogikas ringtõestus, st tõestamine tõestatava enda kaudu. *Tõlkija kommentaar*

⁵³ **Baudissin** 71,18, vt ka **Baudissin** 1982, S. 158f.

⁵⁴ Vabahärra von Steini nimelist ühiskondliku innovatsiooni auhinda (*Freiherr-von-Stein-Preis für gesellschaftliche Innovation*) antakse välja alates 1957. aastat ja see on Saksamaal üks hinnatumaid tunnustusi kodanikuaktiivsuse eest. *Tõlkija kommentaar*

⁵⁵ **Baudissin** 65,2, vt ka **Baudissin** 1969, S. 118.

⁵⁶ **Baudissin** 59,11, vt ka **Baudissin** 1982, S. 80–82.

See vorm, kuidas on avalikult üles kutsutud enesesse süüvima või koguni ennast läbi katsuma, viidates vajadusele orienteeruda ühe kõrgema, isegi kui üksnes raskesti mõistetava moraalse väärtuse järgi, väärrib eeskujuks võtmist.

Siinkohal joonistub välja teoreetiline konflikt tegutsemise ja käitumise mõtestamisel sõjaväelises juhtimises. Ka Baudissin oli täiesti teadlik, et *demokraatlikul*, vabadusprintsipiist lähtuval mõtteviisil koos individuaalse eneseteostamise põhiõigusega ning teisalt *sõjaväelisel*, korrapõhisel mõtteviisil koos käsu- ja kuulekusnõuetega on kummalgi oma tähendus. Seetõttu kujutavad nad endast vähemalt esialgu ületamatuna näivat vasturääkivust. Baudissin ütles selle kohta juba 1952. aastal järgmist:

Kindlasti on 'demokraatlikud relvajõud' utoopia, aga sellest hoolimata peavad demokraatliku riigi relvajõud leidma inimesest ja asjast tulenevalt teistsugused eluvormid, kui seda teevad totalitaarsed riigid – eelkõige siis, kui nad tahavad viimaste seas püsima jääda.⁵⁷

Tema mõistlik vastus üksuse argipäeva käitumisnormide kohta oli omakorda selline:

*Ainus käidav tee läheb mõlema äärmuse vahelt ja viib inimestatud organisatsioonini – sellise organisatsioonini, mis teenib inimest, tõstab ta esikohale ja pakub talle arenemisvõimalusi. Siis tekib viljakas pinge vabaduse ja korra vahel, mis samal moel vastab nii sõjaväelise aparaadi ülesannetele kui ka üksikisiku soovidele. /.../ See on põhimõtteline nõue kõigi teiste militaarse elu valdkondade kõrval, kus peab valitsema käsu ja kuulekuse seadus, ja seda mitte viimases järjekorras käsule kuuletujate huvides, et tuleb loovutada ja (ümber)kujundamiseks anda alasisid, kus inimene saaks kaasvastutavaks subjektiks ja seega *isiksuseks*. Isiksuse olemasolu on eelduseks üksikvõitlejale, kes oma mõistust kasutades kohaneb ja allub, kes on oma relva käsitlemises professionaal ja kes enne kõike teab, miks ta on sõduriks saanud ja mida peab ta hädaolukorras kaitsma. See isiksus on 'riigikodanik sõjaväevormis', kes demokraatliku elukorra säilitamiseks võtab enda kanda kõik raskused, kitsikused ja oma isikliku vabaduse piirangud.⁵⁸*

Ja 1991. aastal vastas Baudissin Richard Brehmile antud intervjuus maailmapoliitiliste konfliktide käsitlemise kohta järgmist:

Konfliktid kuuluvad minu arvates inimeksistenti juurde, need on edasise arengu mõttes hädavajalikud nagu mootorid. Meie probleem on vaid see, kas

⁵⁷ **Baudissin** 52,5, vt ka **Baudissin** 1969, S. 134. See osa teisal mainitud artiklist on nimetatud allikast välja jäetud.

⁵⁸ *Ibid.*, esiletõst originaalis; selle tsitaadi teist osa ei ole esitatud allikas trükitud.

me õpime olema konfliktivõimelised, see tähendab lahendama neid konflikte mittedõjalisel teel.⁵⁹ Sõda ei saa meie üksteisest väga sõltuvate ühiskondade tundlikkuse ja modernsete relvade koletislikkuse puhul enam olla poliitika vahend. Lahesõda näitas, et poliitilised probleemid ei ole enam isegi kõige paremate ja täpsemate sõjaliste vahenditega lahendatavad, tegelikult isegi mitte reguleeritavad... Me peame seetõttu alistuma kibedale tõdemusele, et tänaseid konflikte ei saa homme lahendada, vaid neid saab üksnes samahaaval ja võib-olla ka üksnes ajutiselt viia mõlema poole jaoks vastuvõetavasse vormi. Konfliktivõimelisus on inimõtlemise ja -käitumise väga kõrge tase, mis on vaid väga tinglikult meile kaasa sündinud. Siin seisame määratult suure, peaaegu maailmapedagoogilise ülesande ees, mille lahendamine peab alguse saama juba lastetoast.⁶⁰

Juhtimispraktiline järeldus sellest on Baudissini jaoks dialektiline sild, „eluterve kokkulepe“ ja koos sellega igat laadi dualismi, vastastikuste suhete ja sõltuvuste, vastuolude, paradokside, antinoomiate, pingete ja konfliktide mõttekaks ja viljakaks tegemine. Baudissini jaoks tähendas see, et „esimese asjana tuleb teise juures näha ühisosa“⁶¹, ehk teisiti väljendatult: „Selleks on lihtne tee, mis viib vastastikuse tunnustamise juurest võrdõigusliku teineteise kõrval eksisteerimise ja sealt edasi koos eksisteerimise juurde.“⁶² Vahetu sõjaväelise ülemana andis Baudissin ühele oma alluvale, kes oli konfliktis ministeeriumiga, just sellist nõu: „*Innere Führung* tähendab [sic!] kahjuks paljudel hetkedel juhi positsioonil oleva isiku dialektilist seisundit, st üleüldise vennastumise hetkedel erinevuste rõhutamist ja otsustava vaenulikkuse aegadel silla ehitamist.“⁶³

⁵⁹ Vastavalt väljendub Baudissin juba (76,82) antagonistide „üksteisele-toetumise-oleku“ kohta, kes on ühtlasi partnerid: „Mõlemad pooled on määratud leppima dialektilise protsessi dünaamika ja koormaga, mis toimub lähenemise ja piiristamise piiirete vahel. Lähenemine teenib süsteemide stabiliseerimist kõrgeenenud koostöö kaudu, piiristamine omakorda teravdatud ühiskondliku kontrolli ja vastase pildi taaselustamise kaudu.“

⁶⁰ **Richard Brem im Gespräch mit Wolf Graf von Baudissin: *Unbildung als Hauptsache des Unfriedens*** [Richard Brehm vestluses Wolf Graf von Baudissiniga: Harimatus kui rahu puudumise peamine põhjus.] – Der Standard, Wien 1991, S. 4; vt ka **Baudissin** 72,27; vt ka **Baudissin** 1982, S. 189: „Kõik see nõuab eneseületamist, kohustumist, kodanikujulgust ja suurt annust optimismi – kui mitte öelda: armastust.“

⁶¹ **Baudissin** 1947, pt 6.4; vrd **Baudissin** 53,8 MS ja ka **Baudissin** 1969, S. 150.

⁶² **Baudissin** 53,21, vt ka **Baudissin** 1969, S. 202.

⁶³ **Tagebuch** Nr. 5, 05.09.1953.

4. Kokkuvõte

Artikli põhitees on, et Baudissini juhitud *Innere Gefüge* grupi panus oli põhjapanevalt mõjutatud pedagoogilis-psühholoogilistest, politoloogilistest ja sotsiaalteaduslikest, samuti ettevõtlus- ja organisatsiooniteaduslikest vaadetest. Artiklis leidis – tõsi küll, väga lühidalt – rekonstrueerimist ministeeriumis neil aastatel viljeletud tööviisi, juhtimisfilosoofia ja ka Bundeswehri ning selle väljaõppe tarbeks loodud *Innere Führung*'i kontseptsioon ning sellest johtuv juhtimispraktika sõjaväes. Selle rekonstruktsiooni käigus avastati ühtmoodi kõigis nendes valdkondades olemuslikult akadeemilised – või nagu Baudissin seda nimetas – *hariduslikud* alused sõjaväelisele juhtimisele. Neid saab teadusteoreetilisest vaatenurgast kokku võtta kolme aspektina.

Kõik kaalutlused lähtuvad empiirilisest reaalsusest, konkreetselt väljendatuna modernsest ühiskonna-, inim-, poliitika- ja sõjapildist. Need on vastuolus aksiomaatiliste mõtte- ja tegutsemisviisidega või 'sõja' või 'militaariana' tähistatavate teooriate, mudelite või konstantidega nende militaristlikus arhailises, atavistlikus või sotsiaaldarvinistlikus vormis koos eksklusiivsuse-nõudega kõigi (teiste) mõttevõimaluste suhtes. Selles komplekses empiirilises reaalsuses langeb ära võimalus kindlaks määrata kõigi edasiste kaalutluste lähtepunkte väidetava selguse, ülevaatlikkuse ja otstarbekuse nimel, lähtudes üksnes mateeriast, tehnikast, organisatsioonist või sootuks n-ö *worst case*'ist.⁶⁴

Uurimine on terviklik ja alati seotud sarnaste uurimisväljade ning teaduslike distsipliinidega. See rõhutab sealjuures kõigi sedalaadi väljade mõttelist ja reaalselt võrreldavust, kattuvusi, kokkuvõtet, koherentsust ja konsistentsi. Sellest arenevad sotsioloogilisele põhiarusaamale tuginedes üldised ettekujutused ja kaalutlused mõtlemiseks, asjaolude äratundmiseks ja mõistmiseks ning ka reaalsuses tegutsemiseks. Baudissin mõtles 1980. aastatel avatud süsteemides, millel on piirid ja erineva kvaliteediga autonoomsed alamsüsteemid organisatsiooni ja interaktsiooni jaoks ning seoses sellega ka süsteemides toimiva kommunikatsiooni ja tundlikkuse jaoks. 1978. aastal kirjutas ta järgmist:

⁶⁴ Vrd Baudissin 78,16; Baudissin 78,26.

Innere Führung'i kontseptsioon lähtub sellest... et relvajõud, nagu teisedki organisatsioonid, on olulisel määral sotsiaalsüsteem, ning riik ja ühiskond, nagu ka sõjaväeline funktsioonivõimelisus, nõuavad inimese tunnustamist süsteemis iseseisva suurusena.⁶⁵

Teiseks on Baudissini mõtete lähtepunktid ja sellega seoses ka tema mudeleid ning teooriad tegevus- ja interaktsiooniteoreetilised⁶⁶, protsessile orienteeritud ja dünaamilised⁶⁷. Mõtlemine ja tegutsemine on nii analüüsis kui ka refleksioonis üldiselt kriitiline ja asjakohaselt nii ratsionaalne kui ka funktsionaalne. Need on ühtlasi konfliktile orienteeritud või konfliktivõimelised ja suunatud elukorralduste, huvide lahknemise, mitmetähenduslikkuse, vastuolude või paradokside pingeväljale, et neid vähemalt viljakaks muuta või ehk koguni ületada.

Mõtlemine ja tegutsemine kuuluvad nn peab-kategooriasse (*muss* ...) ja on viimaks ikkagi otsustamine ilma ühetähenduslikkusega ja kindla jalgealusega. See sisaldab alati teatud määral süüd ja seda, et oma otsusega peab moraalselt ja viimaks ka eetiliselt edasi elama. Suur tähendus mõtlemisele ja tegutsemisele kõigil tegutsemistasanditel ülalt alla kuni jao- ning meeskonnatasandini välja on sõnal *enese-* (*Selbst-*) selle erinevates vormides: enesevastutus, eneserefleksioon, enesekasvatus või enesedistsipliin. See sünnib „inimesetatud organisatsioonis“ ja juhtimise ning ülesande delegerimise vormis koos selleks vajaliku enesevastutusega.

Kolmandaks teeb Baudissin kindlaks, et *Innere Führung*'i kontseptsioon koos sõjaväevormis riigikodaniku juhtimõttega sisaldab *haridusülesannet* (*Bildungsauftrag*). Selle ülesande täitmine ei ole mõeldud üksnes ohvitseridele kõrgkoolilikus teaduslikus vormis – nagu seda kunagi oli mõeldud teha *Innere Führung*'i koolis või nn kolmeastmeplaanis (ja mida osaliselt ka ellu viidi) ning mida praegu praktiseeritakse Bundeswehri ülikoolides, või ka tublimatele allohvitseridele ja tulevastele erialaohvitseridele, nagu seda

⁶⁵ Baudissin 78,4; vrd Baudissin 56,4. Seda samakõla nähakse tänapäeval ka majanduses. Nii näiteks püüeldakse USA majanduses „Corporate Citizenship“ poole, vt Dilk, Anja 2003. Vom Wert des guten Rufes. Reputations-Manager sorgen intern und in der Öffentlichkeit für die Systematische Pflege des Firmen-Images. – Süddeutsche Zeitung, Nr. 176, 2./3.8.2003, S. V1/15. Seal on ka öeldud: „Majandust vaadeldakse Saksamaal enamasti puhtökonomilisest vaatepunktist.“

⁶⁶ Baudissin 54,22 ja Baudissin 78,16, vt ka Baudissin 1982, S. 206. Vrd Baudissin 71,18, vt ka Baudissin 1982, S. 161.

⁶⁷ Baudissin 58,6; Baudissin 71,18, vt ka Baudissin 1982, S. 159.

70. ja 80. aastatel ajutiselt praktiseeriti väeliikide erialakoolides⁶⁸. Baudissini ettekujutust mööda on see väljakutse relvajõudude kõikidele valdkondadele ja tasanditele kuni reakoosseisuni välja ja eriti on see ülesanne mõeldud igapäevaseks teenistuseks – ja kõikides sfäärides. *Innere Führung* kui sedalaadi haridus ei lase ennast kärpida üksikuteks aspektideks. See ei ole ka mingi spetsiaalne relvajõudude väljaõppevaldkond. Pigem mõisteti Baudissini *Innere Führung*'it metoodilisest vaatenurgast kui kaudset „kasvatust“⁶⁹. Tänapäeval võiks seda paremini mõista kui teatud laadi *sotsialiseerumist* igapäevase teenistuse kaudu:

Kõikjal, kus inimesed sootsiumina koos elavad, vormitakse neid ka selle poolt. Igas inimkoosluses sünnib niisiis kasvatus. Mõningate koosluste kasvatuslikud mõjujõud võib jätta iseenda hooleks. Sõdurlikus koosluses on aga oluline üksuse löögijõud, mis ei sõltu üksnes väljaõppest ja varustusest, vaid selles räägivad oluliselt kaasa ka teadlikult kujundatud kasvatus, inimeste juhtimine, Innere Führung.⁷⁰

See teadlikult kujundatu seisneb selles, et püstitada üksikisikutele või gruppidele kavakindlalt ülesandeid ühest küljest koos vastava mänguruumiga initsiatiiviks ja vastutuseks ning teisalt koos suunistega distsiplineeritud paigutuseks tervikusse. Seeläbi saab võimalikuks läbielatu ja tõlgendamise koosmäng.⁷¹ Baudissini jaoks on niisiis oluline leida vahendeid ja teid, et arendada enesedistsipliini, enesevastutust ja eneserefleksiooni ka enesekasvatuseks ning edendada koostöövalmidust.

⁶⁸ *Innere Gefüge* grupi hariduslike ettekujutuste kohta loe lähemalt: **Rosen** 1981. Bildungsreform und Innere Führung; **Rosen** 1986. Die Ausbildungsmodelle der Gruppe Inneres Gefüge im Amt Blank.

⁶⁹ Vrd siinkohal eriti kogumikku **Klassiker der Pädagogik im deutschen Militär** 1999. Hrsg. von Detlef Bald, Uwe Hartmann, Claus von Rosen. Baden-Baden: Nomos Verlag. Kasvatuse mõiste on Baudissinil pigem mitesüstemaatiline, võib-olla koguni mittepädagoogiline, sest see on oluliselt avaram kui tavamõiste. Vt ka **Handbuch** 1957, S. 17, kus kasvatust samastatakse üsna ulatuslikult inimeste juhtimise ja *Innere Führung*'iga. Kasvatuse küsimuse üle tulevastes relvajõududes avaldati Bundeswehri kavandamise faasis üsna vastakaid ja kirglikke arvamusi, vrd **Genschel** 1972, eriti S. 154ff. Ka hilisematel aastatel ei ole see vaidlus relvajõududes lõppenud.

⁷⁰ **Baudissin** 56,8, vt ka **Handbuch** 1957a, S. 17.

⁷¹ Vrd **Baudissin** 53,8. **Baudissin** 78,4 nõuab seepärast poliitilise õppetöö tarbeks „käskudevaba ruumi“ ja õppijate ning õpetaja „ühist õppeprotsessi“, mis on „üks otsustavamaid eeldusi adekvaatsele enesemõistmisele sõdurina“. Vrd **Baudissin** 55,13, vt ka **Baudissin** 1969, S. 167; vrd **Baudissin** 54,21, vt ka **Baudissin** 169, S. 209f.

Lõpetuseks

Mida see kõik tähendab konkreetselt praeguse Bundeswehri jaoks, kui sõjavägi võtab tõsiselt vaatluse alla ja seejärel omaks algse *Innere Führung*'i lähtekohad, pidades ühtlasi silmas Bundeswehri edasist arengut rahutagajana?

Akadeemiline või sootuks teadusvaenulik mõtlemine ja tegutsemine relvajõudude heaks meie ajal ei ole düsfunktsionaalne ega ebaratsionaalne. Sedalaadi voolusid, nagu need möödunud sajanditel olid võimalikud ja ka kasulikud, kohtab ka nüüdisajal. Aga need olid juba 60 aasta eest ajakohatud ning seda enam pole need tänapäeval enam funktsionaalsed ega mõistetavad.

Seepärast ei ole *Innere Führung*'iga süvitsi tegelemine ilmselt mõtetu. Baudissin kirjutas sellest noorele Bundeswehrile 1957. aasta käsiraamatus:

See [Innere Führung] on kaine ja praktiline ülesanne, mille ees kõik üksused iga päev üha uuesti seisavad. See nõuab erialaseid teadmisi ja järjekindlat mõtlemist, avatust ja valmidust vastutada.

Sellest vastutusest tulenevalt peab see [Innere Führung] kõikjal, kus sõduri elu koormavad välised raskused, esindama, manitsema ja esile kutsuma õigustatud südamesoove. Eelkõige aga peab see üksikisikut nõustama ja aitama aru saada, kuidas ise anda oma panus raskuste ületamiseks. See peab andma sõdurile jõudu ja laskma tal leida võimalusi, kuidas väliste raskustega sisemiselt toime tulla.⁷²

Kui nüüd ministri tähelepanek, et Saksamaa kõrgharidusmaastikul suhtutakse sõjaväega seotusse ikka veel sama tagasihoidlikult nagu kuuskümmend aastat tagasi, on õige, siis võib ta uuesti kinni haarata 1953. aasta *Innere Gefüge* grupi niidiotsast, taastada ja välja arendada bundeswehriliku teadusliku uurimise ja teaduspõhise õpetamise. Kui ka Bundeswehri ajaloo esimese kahekümne aasta jooksul selleks loodud institutsioonidel on olnud vaid väike mõjuulatus – ja neid on vahepeal pigem vähendatud ning uuendusi ja teaduspõhisust takistatud –, võib sedalaadi asutusi kindlasti ilma suuremate jõupingutuste ja kahjudeta jälle käivitada. Algust tuleks teha taas praeguse *Innere Führung*'i keskuse ja Bundeswehri Führungsakademie juures, nii et nende mõlema ülesanne oleks läbi viia teaduspõhist õppetööd, mis oleks seotud õigusega anda teaduskraade. Allohvitseride väljaõppes tuleks taas kohustuslikuks muuta riiklikult tunnustatud väljaõppekavad, nagu see oli 70. ja 80. aastatel. See tähendaks kutseoskuste täiendusõpet tasemel B.

⁷² **Handbuch** 1957, S. 173.

Sealjuures ei ole mõte pelgalt selles, et ülemad ise sellest kasu saades rakendavad ja sallivad oma juhtimisprotsessis akadeemilisi võimeid, oskusi ja käitumisviise. Pigem ja mitte viimases järjekorras on sihiks see, et võimalikult paljusid teadmiste ja oskuste vahendajaid – ja seda eriti rohujuure tasandil –, alluvaid ja kaastöölisi julgustada, tegutsema panna ja neid juhatada haridusele suunatud juhtimisele üksuste igapäevases elus, vastavale akadeemilisele eneskriitilisele, ennastreflekteerivale, enesevastutavale ja ennast distsiplineerivale käitumisele.

Kirjandus

- Bald, Detlef** 1997. Wolf Graf von Baudissin und Günter Will. – Vom Kriege zur Militärreform. Zur Debatte um Leitbilder in Bundeswehr und Nationaler Volksarmee. Hrsg. von Detlef Bald, Andreas Prüfert. Baden-Baden: Nomos Verlag, S. 57–74.
- Bald, Detlef** 1999. Günter Will. – Klassiker der Pädagogik im deutschen Militär. Hrsg. von Detlef Bald, Uwe Hartmann, Claus von Rosen. Baden-Baden: Nomos Verlag, S. 227–239.
- Baudissin, Wolf Graf von** 1969. Soldat für den Frieden, Entwürfe für eine zeitgemässe Bundeswehr. Hrsg. von Peter von Schubert. München: Piper.
- Baudissin, Wolf Graf von** 1982. Nie wieder Sieg! Programmatische Schriften 1951–1981. München: Piper.
- Bigalke, Silke** 2012. Ungebliebene Kriegsforschung. – Süddeutsche Zeitung, 27. Februar.
- Dilk, Anja** 2003. Vom Wert des guten Rufs. Reputations-Manager sorgen intern und in der Öffentlichkeit für die Systematische Pflege des Firmen-Images. – Süddeutsche Zeitung, Nr. 176, 2./3.8.2003
- Gablik, Axel F.** 1996. Strategische Planungen in der Bundesrepublik Deutschland 1955–1967: Politische Kontrolle oder militärische Notwendigkeit? Baden-Baden: Nomos.
- Gablik, Axel F.** 2004. „... von da an herrscht Kirchhofsruhe.“ Zum Realitätsgehalt Baudissinischer Kriegsbildvorstellungen. – Gesellschaft, Militär, Krieg und Frieden im Denken von Wolf Graf von Baudissin. Hrsg. von Martin Kutz. Baden-Baden: Nomos.
- Genschel, Dietrich** 1972. Wehrreform und Reaktion. Die Vorbereitung der Inneren Führung 1951–1956. Hamburg: R. v. Decker's Verlag G. Schenck.
- Graf von Baudissin: Als Mensch hinter Waffen** 2006. Herausgegeben und kommentiert von Angelika Dörfler-Dierken. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Handbuch für Innere Führung** 1957. Hilfen zur Klärung der Begriffe. Hrsg. von Bundesministerium für Verteidigung, Führungsstab der Bundeswehr I 6. Bonn.
- Jahrbuch Innere Führung 2013.** Wissenschaften und ihre Relevanz für die Bundeswehr als Armee im Einsatz. Hrsg. von Uwe Hartmann und Claus von Rosen. Berlin: Carola Hartmann Miles-Verlag.

- Richard Brem im Gespräch mit Wolf Graf von Baudissin: Unbildung als Hauptursache des Unfriedens** 1991. – Der Standard, Wien (o. D).
- Rosen, Claus von** 1981. Bildungsreform und Innere Führung. Reformansätze für schulische Stabsoffiziersausbildung, dargestellt am Beispiel der Stabsakademie der Bundeswehr (1966–1973). Weinheim und Basel: Beltz.
- Rosen, Claus von** 1986. Die Ausbildungsmodelle der Gruppe Inneres Gefüge im Amt Blank – Reformplanungen für die Bundeswehr. – Militärische Verantwortung in Staat und Gesellschaft. 175 Jahre Generalstabsausbildung in Deutschland. Hrsg. von Detlef Bald. Kolben: Bernhard & Graefe, S. 125–147.
- Rosen, Claus von** 1991. Frieden als Motiv. Günter Will – Schöpfer der Information für die Truppe. – Information für die Truppe, Nr. 8/91, S. 67–70.
- Rosen, Claus von** 1995. Ost oder West – Gedanken zur Deutsch-europäischen Schicksalsfrage. – Innere Führung. Zum Gedenken an Wolf Graf von Baudissin. Hrsg. von Hilmar Linnenkamp, Dieter Lutz. Baden-Baden: Nomos, S. 109–119;
- Rosen, Claus von** 2005. Grundlagen für das Thema Frieden in Baudissins Werk. – S+F, Nr. 4/2005, S. 197–208.
- Rosen, Claus von** 2005. Organisatorische Grundlagen der Inneren Führung nach Graf von Baudissin. – Neue Bundeswehr – neue Innere Führung? Perspektiven und Rahmenbedingungen für die Weiterentwicklung eines Leitbildes. Hrsg. von Wiesendahl, Elmar. Baden-Baden: Nomos Verlag, S. 35–78.
- Rosen, Claus von** 2016. Sõdimisvõimelise sõduri tähendusest Wolf Graf von Baudissini järgi. – Sõjateadlane (Estonian Journal of Military Studies), nr 1, lk 216–235.
- ZDv 10/1 Innere Führung.** Selbstverständnis und Führungskultur der Bundeswehr. 2008. Hrsg. von Bundesministerium der Verteidigung. Bonn.
- Tagebuch der Gruppe Inneres Gefüge.** – BAMA N 717/1.
- Will, Günter; Will, Elizabeth** 2002. Freiheit und Verantwortung, Die Grundsätze der Konzeption Innere Führung. Egg: Thesis-Verlag.

Erukolonel *dr. phil.* **CLAUS FREIHERR VON ROSEN**

Baudissini dokumentatsioonikeskuse (*Führungsakademie der Bundeswehr*) juhataja, aastatel 2006–2011 KVÜÖA sõjaväepedagoogika külalisprofessor